

Politiskt Alternativs remissvar gällande: Jakt och fiske i Renbetesland SOU 2023:46

1. Perspektiv på Girjasdomen, som vägledning för ett kommunalt yttrande

Girjasålet uppkom ur en ändring av upplåtelser i §3 rennäringsförordningen 1993 där staten tog sig en mer tvingande upplåtelse rätt. Reformen om den fria småviltsjakten ”... innebär att länsstyrelserna under vissa närmare angivna förhållanden inte bara får – som det stod tidigare – utan ska upplåta småviltsjakt och handredskapsfiske på mark under statens omedelbara disposition ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen. När bestämmelserna tillkom innebar det en betydande utvidgning av allmänhetens möjligheter att utöva småviltsjakt på dessa marker” (SOU 2023:46, s. 159).

Reformen kritiserades starkt av samebyarna och blev upptakten till Girjasålet. Staten har nu genom domslut lagt till rätta konsekvenserna till följd av utvidgning av allmänhetens möjligheter att utöva jakt. Högsta domstolen har inte gett samebyn rättigheter, utan erkänt deras lagliga rättigheter som vilar på urminnes hävd.

När det gäller rättigheterna, är det här (i förslaget) fråga om mark som står under statens omedelbara disposition och inte privatägd mark. En jakt- eller fiskerätt är att betrakta som en form av egendom. Jakträtt kan – men behöver inte – sitta ihop med markägande. Och det kanske viktigaste i sammanhanget: Jakt och fiske ingår inte i allemansrätten.

2. Förslaget i renbeteskommittén

Man kan notera att förslagen är tillfälliga bestämmelser i väntan på en permanent reglering av upplåtelsebestämmelserna i rennäringslagen. Under den tiden föreslås staten fortsätta upplåta småviltsjakt och fiske på mark som står under statens omedelbara disposition, så länge inte domslut som säger annorlunda fått laga kraft.

Det är något vi kan ställa oss bakom om det just är tillfälligt och inte får betydelse för den vidare utredningens slutgiltiga bestämmelser. Vi ser positivt på den starkare skrivningen om att störning för renskötseln (”störningsrekvisitet”) måste tas hänsyn till. Det bör också vara samebyns motpart som ska bevisa att endast ringa olägenhet för renskötseln uppstår vid upplåtelser.

3. Behovet av fördjupad utredning inför framtida permanenta beslut

Att staten saknar lagfart (och s.k. fångeshandlingar) på de flesta av dessa områden – annat än genom avvitringsprocessen är ett problem som borde utredas – vilket skulle egentligen ha föregått all ny reglering.

Ordet lagfart omnämns i betänkandet endast en gång och då i samband med ”lapps katteland”; att det förekom att samer hade en lagfart på sina områden (SOU 2023:46, s. 153). Under avvitringsprocessen kom många sakägare att exkluderas (ex.vis blev inte samer som hade ”lapps katteland” inkluderade såsom innehavare av ett skatteland, utan i bästa fall såsom renskötare), dessutom gavs många inte möjlighet att delta i processen på lika villkor på grund av språksvårigheter (samiska, meänkieli, finska) och bristande läskunnighet.

Kommittén skriver (SOU 2023:46, sid. 155) att odlingsgränsen beslutades slutgiltigt 1867, närmast som en isolerad process vilket är ett tecken på att utredning behövs, beslutet om att odlingsgränsen skulle dras upp fattades 1867. En provisorisk gräns började diskuteras ute i

terrängen men arbetet slutfördes i samband med avvittringen (från 1873) och var slutgiltigt avgjord 1890 (se bl.a Stenman 1983).

4. Hur samebyar i Vilhelmina kommun berörs

För Vilhelmina kommuns del, finns två fjällsamebyar som berörs och ett område där historiskt de gamla lappskatteländen varit i bruk in på 1900-talet. I SOU 1922:10 om lappskatteländen finns utdrag från upplåtelsen av lappskatteländet Gajdockdalen/Gajdockfjell i Vilhelmina socken (Holmbäck 1922. 88-89). Det är den kända samiska opinionsbildaren Elsa Laulas mors arveland som uppläts 1897: ”...under villkor att annans möjligen egande bättre rätt derigenom icke förnämas samt intill dess om dispositionen av samma renbetesland annorlunda kan blifva förordnad”.

Det pekar på att det finns människor i livet idag som har kopplingar till platser inom det område som berörs vilket gör att lokala och breda samförståndslösningar är viktiga.

5. Kommitténs fortsatta arbete

I den fortsatta inriktningen av kommitténs arbete vill vi påpeka att det bortvalda alternativet som följer Girjas-domen borde vara den väg som kommittén skulle arbeta vidare med för att finna mer överkomliga och helhetsstärkande lösningar. Målet bör vara att tillgodose både samebyarnas rådighet över markerna och samtidigt inte frånta samer och andra som kan ha urminneshävd till områden och platser som ligger på det som kallas ”statens marker”.

Här krävs förmodligen en fortsatt utredningsprocess som har påbörjats domstolsvägen, nu senast med Talma sameby. Det är dock resurskrävande processer.

Men inriktningen på fortsatt utredning bör också ta sikte på att reda ut förhållandena och säkra rättigheter och rådigheter även för skogssamebyarna och koncessionssamebyarna, vilka i dagens läge inte har samma möjligheter som fjällsamebyarna. Sveaskogs marker bör också utredas, hur får de avyttra renbetesmarker där åtminstone en delad rådighet kan/bör föreligga? Hur har dessa marker kommit i statligt bolags ägo (utredning kring avvittringen i skogslandet)?

Det komplexa ligger i att skapa enhetlighet i rättigheter som har olika historisk kontinuitet och där staten har begått allvarliga inskränkningar i lokala grupperns självbestämmande.

Ett lärorikt och inspirerande exempel kommer från Arjeplogs kommun där samebyarna och lokala intressenter har gått samman i ett projekt för att skapa en förvaltningsmodell, *Rådestit* (som betyder att rådgöra på pitesamiska). Historien ser inte likadan ut över hela renskötselområdet men om kommittén ville gå vidare med en kombination av lokal samförvaltning med utgångspunkt i samebyns rådighet, vore det möjligen en jämkning av bilaga 3:s första och tredje alternativ. I sin slutrapport (s. 25) föreslår projektet *Rådestit*:

”...att Renmarkskommitténs i sitt slutbetänkande föreslår att samebyarna är de som har rätt att fatta beslut om upplåtelser på mark ovan odlingsgränsen och att detta förslag genomförs. Samebyarna kan då välja att upplåta skötseln till samverkansföreningen och bolaget. Ett tredje alternativ är att Renmarkskommitténs förslag i första delbetänkandet om lokal förening genomförs genom ändringar i dagens rennäringslag, och som öppnar upp för lokala förvaltningslösningar enligt avtal med länsstyrelsen för de samebyar som tillsammans med andra lokala aktörer vill gå den vägen. Ett fjärde alternativ är att samebyarna går till domstol för att få rätten till småviltjakten och fisket klarlagd, och sedan överlåter sin bestämmanderätt till den lokala föreningen”.

Eftersom slutrapporten (Rádestit) inte kunde bedöma vilket av dessa alternativ som ligger närmast för att förverkliga sin förvaltningsmodell, borde Renmarkskommittén också utreda och diskutera detta vidare.

Kritik har framförts mot Rádestit-modellen att lokala jägare får bättre villkor. Det är en kritik som vi anser obefogad, då den vilar på perspektivet att vem som helst, oavsett stockholmsbo eller norska medborgare, ska kunna idka småviltjakt, var som helst å statens mark. De ekologiska grunderna, ekologisk mångfald och hållbarhet, kommer allt mer att komma i fokus. Liksom lokal social långsiktig uthållighet.

För att lokalbefolkningen i en större utsträckning ska ges bättre möjligheter, är lokal förvaltning och upplåtelse, en av nycklarna för framtida bibehållen eller till och med utökad jakt.

Slutligen, jakt och fiske ingår inte i allemansrätten, ur ett hållbarhetsperspektiv är det lokala behoven som måste styra förvaltningen.

Referenser

Holmbäck, Å. SOU 1922:10 Om lappskatteländen och dess historiska utveckling.

Stenman, L. (1983) Avvittringen i Västerbottens läns lappmarker, Uppsala universitet [Diss.]

Rádestit – att rådgöra, slutrapport med bilagor, Silvermuseet 2024 <https://silvermuseet.se/wp-content/uploads/2024/03/Rapport-R%C3%A1destit-2024-med-bilagor.pdf>